

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються питання розвитку творчих умінь студентів вищих медичних навчальних закладів. Визначено, що активізація творчого потенціалу студента здійснюється через формування творчого мислення, навичок дослідницької діяльності, уміння взаємодіяти з інформаційними засобами тощо. Доведено, що використання творчих робіт студентів забезпечує оптимальну самостійність у вирішенні пізнавальних завдань, високий рівень розумового розвитку творчого мислення студентів і сприяє підвищенню якості їхніх знань.

Ключові слова: *розвиток, творчість, самостійність, естетизація, спілкування, самоосвіта, самовдосконалення, пізнавальний інтерес.*

В статье рассматриваются вопросы развития творческих умений студентов высших медицинских учебных заведений. Определено, что активизация творческого потенциала студента осуществляется через формирование творческого мышления, навыков исследовательской деятельности, умение взаимодействовать с информационными средствами и др. Доказано, что использование творческих работ студентов обеспечивает оптимальную самостоятельность в решении познавательных задач, высокий уровень умственного развития творческого мышления студентов и содействует повышению качества их знаний.

Ключевые слова: *развитие, творчество, самостоятельность, эстетизация, общение, самообразование, самосовершенствование, познавательный интерес.*

The article deals with the issues of the development of students' creative skills at higher medical educational institutions. It has been determined that intensification of students' creative potential occurs through the formation of creative thinking, research skills, ability to interact with information means etc. It has been proved that

the use of students' creative works provides optimal independence in solving cognitive tasks, high level of mental development of students' creative thinking and contributes to the improvement of their knowledge.

Key words: *development, creativity, independence, aesthetic formation, communication, self-education, self-improvement, cognitive interest.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти одним з пріоритетних завдань підготовки фахівця медичного профілю є розвиток творчих здібностей, готовність до самостійної постановки проблем і їх вирішення. Проте, у вищих медичних навчальних закладах процес навчання інколи зводиться до простого переказу підручника: засвоєння знань відбувається через зразок і показ, завершуючись більш-менш свідомим розумінням і запам'ятовуванням матеріалу, що розглядається. Пояснювальний тип навчального процесу, при якому студенти одержують знання в готовому вигляді, не відповідає сучасній теорії навчання. Він у певній мірі гальмує розвиток самостійного мислення, творчої пізнавальної активності студентів. А тому, виникає необхідність навчити кожного студента самостійно і творчо мислити, діяти у нестандартних ситуаціях, вирішувати найрізноманітніші проблеми.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури розглянути проблему розвитку творчих умінь студентів вищих медичних навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування творчих здібностей, забезпечення самостійної пізнавальної діяльності студентів розглядали Н. Адамар, Е. Голант, М. Данилов, Л. Занков, І. Лернер, І. Огородніков, В. Оконь, У. Писклинець, Д. Пойа, С. Рубінштейн, В. Розумовський та інші вчені.

Основна частина. Творча діяльність – це самостійна діяльність. Аналіз педагогічної літератури засвідчує, що «самостійність» трактується в основному в діяльнісному плані й визначається в якості головної дидактичної цінності.

Самостійність можна розглядати у двох аспектах: як сукупність якостей, відносин, станів, що спрямовані на регулювання процесу соціалізації, адаптації до зовнішніх умов, нерідко з метою гальмування, стримування своїх внутрішніх бажань, або як сукупність якостей, відносин, станів, які призначені для регулювання процесу індивідуалізації, мобілізації внутрішніх сил, щоб протистояти зовнішнім впливам.

Аналіз праць учених свідчить про те, що багато студентів не вміють самотійно працювати. Так, більшість студентів не достатньо володіють умінням правильної організації самотійної роботи, деякі з них не вміють розподіляти свій час, і є такі, які взагалі не знають як цей розподіл здійснити.

Використання творчих робіт студентів забезпечує оптимальну самотійність у вирішенні пізнавальних завдань, високий рівень розумового розвитку творчого мислення студентів і сприяє підвищенню якості їхніх знань.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє виявити чинники, що зумовлюють розвиток творчої пізнавальної самотійності студентів вищих медичних навчальних закладів:

- природно-біологічні дані людини – індивідуальність, навченість, здібності, інтелект, фантазія, уява, риси характеру;
- соціальні умови – взаємозалежність перетворень у суспільстві й освітній сфері;
- довузівська підготовка – це підготовленість до подальшого навчання, готовність до оволодіння професією, адаптаційна здатність;
- медико-педагогічна система вищого навчального закладу – діагностика, зміст, методи й прийоми роботи, види діяльності, контроль і самоконтроль.

Готовність до творчості й самотійності необхідно формувати в майбутнього фахівця ще в студентські роки. Виходячи з цього, у сучасній дидактиці більш широкого визнання отримала нова концепція, яка полягає в тому, що основне завдання викладача зводиться не до викладу готових знань, а до організації активної пізнавальної діяльності студентів [1; 2; 3; 4].

Актуальним завданням даної концепції є визначення пріоритетів, які допомогли б кожному студентові – майбутньому лікарю – проявити себе, захопитися творчим пошуком у своїй професії. У зв'язку з цим особливу увагу при підготовці студентів необхідно приділяти їх самоосвіті, без якої є неможливим прискорення темпів суспільного розвитку й становлення особистості лікаря.

Активізація творчого потенціалу майбутнього лікаря здійснюється через формування творчого мислення, навичок дослідницької діяльності, уміння взаємодіяти з інформаційними засобами, ставити й вирішувати завдання різних видів, відповідно до конкретно виконуваної діяльності, що може допомогти формуванню й розвитку самотійності й пізнавально-дослідницької діяльності

в процесі власної, спеціально організованої освітньої діяльності студента [5].

Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що лише цілеспрямована діяльність щодо культурної самоосвіти майбутнього лікаря забезпечить ліквідацію розриву між знаннями, що отримуються у вищому навчальному закладі й власним особистим удосконаленням студента.

Відомо, що успіх навчання й виховання у вищому навчальному закладі залежить і від викладача, від його науково-теоретичної підготовки, педагогічної майстерності, ділових і культурно-моральних якостей.

Готовність студента-медика до самоосвіти, як показують дослідження вчених [6], визначається:

- наявністю емоційно-особистісного прагнення до самовдосконалення в культуротворчому аспекті;
- системою знань і вмінь, що відбивають міру інтелектуального розвитку особистості (уміти аналізувати й узагальнювати, бачити міжпредметні зв'язки, мати міцні знання, уміння і навички, мати гнучкість розумової діяльності);
- узагальненими вміннями особистості студента-медика працювати з основними джерелами інформації (уміння обґрунтовувати судження, раціонально записувати інформацію, переносити завдання на нову ситуацію тощо) [6].

У. Писклинець [7] зазначає, що ефективність творчої самореалізації студентів-медиків під час навчального процесу залежить від створення й реалізації таких організаційно-педагогічних умов:

- створення інтелектуально-творчої атмосфери в колективі, сприятливої для творчого процесу, ситуацій, що дають поштовх до творчої діяльності студентів та розвитку їх творчих можливостей;
- створення доброзичливих відносин між викладачем і студентами у процесі спільної творчої діяльності при вирішенні складних творчих завдань;
- урахування зацікавленості, індивідуальних інтересів студентів-медиків у процесі творчо-пошукової діяльності;
- формування у студентів образного мислення, що спонукає до самостійного вибору напрямів, форм і методів діяльності;
- активізація у студентів спонукальних мотивів до творчого самовираження [7].

Творчій самореалізації студентів, на думку У. Писклинець [7], сприяють

творчі задачі, основна роль яких полягає в тому, щоб розвивати у студентів ініціативу, вміння застосовувати теорію при вирішенні теоретичних і практичних завдань, прищеплювати смак до дослідження. Вони можуть бути розрахунковими, якісними або експериментальними. Автор зазначає, що на заняттях зі студентами-медиками, використовуючи методи організації творчості, необхідно реалізовувати такі типи творчих завдань: прогнозування; оптимізація; рецензування; завдання з некоректно представленою інформацією; дослідницькі завдання; логічні; комунікативно-творчі; завдання на управління; завдання-проблеми; завдання на набуття нових способів діяльності [7].

Діалектико-матеріалістична філософія трактує розвиток як властивість живої матерії, притаманну їй від початку завдяки характерному для матерії руху й саморуху. Рушійною силою розвитку є боротьба суперечностей. За аналогією М. Тараришкіна [6] суперечності, які є рушійними силами професійно-творчого самовдосконалення. Серед зовнішніх суперечностей, боротьба яких визначає професійно-творче самовдосконалення, вчена виділяє дві групи:

1) між наявними можливостями медико-педагогічної підготовки й недостатньою розробленістю шляхів ефективного формування й розвитку професійно-творчих здібностей майбутніх лікарів;

2) між змістом технологій підготовки майбутніх фахівців медичного профілю, що постійно оновлюється, й недостатньою реалізацією їх у практиці освіти.

Вирішення першої суперечності можливе шляхом здійснення викладачами медичного ВНЗ творчого пошуку, а також через створення науково обґрунтованої системи шляхів формування й розвитку професійно-творчих здібностей студентів-медиків і вміння викладачів забезпечити його впровадження в навчально-виховний процес.

Другу суперечність можна здолати за умови готовності викладацького складу йти назустріч «новому». При цьому важливо зазначити, що виправданим є лише зважений, раціональний підхід при виборі оптимальної технології підготовки студентів-медиків.

Внутрішніми суперечностями професійно-творчого самовдосконалення студентів-медиків є:

1) об'єктом і суб'єктом процесу формування професійно-творчих здібностей є студент, тому що нагромадження індивідуальних знань,

практичних навичок, удосконалення інтелектуально-моральних сил спрямовані на себе, і до певного моменту особистість є єдиним споживачем своєї праці;

2) суперечність між прагненням студента ознайомитись із професійними інноваціями й недостатньою соціально-педагогічною забезпеченістю даного процесу.

Першу суперечність можна подолати за рахунок корекції навчальних програм з досліджуваних дисциплін і за умови ефективної організації процесу виховання.

Вирішення інших суперечностей полягає в підвищенні рівня професійно-творчої культури, яке досягається через збільшення обсягу й зростання якості самостійної навчальної й дослідницької роботи студентів-медиків, проведення на базі університету наукових конференцій, сесій, пленарних і тематичних засідань за участю студентів-медиків [6].

У процесі навчання й формування самостійності у студентів виникають проблеми, вирішення яких можливе через самовдосконалення: як створити, поряд з отриманням формальної освіти, середовище, що стимулює самоосвіту; як навчатися відповідно власних інтересів, самостійно користуватися найрізноманітнішими джерелами інформації.

Головною ознакою самовдосконалення особистості є найвищий ступінь усвідомлення майбутнім лікарем власної поведінки, систематичне самоврядування поведінкою й інтенсивною діяльністю у всьому житті.

Майбутній лікар – носій високих моральних якостей, що має глибокі етичні знання, володіє методикою етичного й естетичного процесу спілкування. Тому важливою сферою самовдосконалення студента-медика є культурно-моральне й етичне становлення особистості.

При аналізі наукової літератури було встановлено, що людське спілкування має величезний естетичний заряд, воно викликає естетичні переживання або, навпаки, негативне ставлення до об'єкту спілкування. Естетичне переживання перевести на мову складно, але все-ж-таки воно існує в системі людської взаємодії. Поведінкові, етикетні аспекти людського спілкування неминуче пов'язані з естетичними переживаннями. Як зазначав В. Кан-Калік, «ми часто говоримо «приємна людина», «прекрасний співрозмовник». Що ми, як правило, маємо на увазі? Звичайно, у першу чергу, певні моральні характеристики людини, але одночасно й приємність людини в процесі спілкування. Звернули увагу, що процес спілкування з певними людьми

викликає переживання, які важко пояснити лише інформаційною й іншими функціями спілкування, – це і є переживання естетичні, що забезпечують реалізацію естетичної функції спілкування» [8].

Для того, щоб спілкуватися плідно з іншими людьми, майбутньому лікареві необхідно усвідомити не лише зовнішні, але й внутрішні особистісні механізми спілкування, які рухають взаємодією, треба пізнати самого себе в спілкуванні з пацієнтами, поглянути в «багатолике дзеркало спілкування».

Естетичні боки спілкування виявляються у всьому: в організації форм спілкування, у мові як його універсальному засобі, естетиці слова [9]. А. Франс пише: «Естетика поведінки, на нашу думку, є немов би третім поверхом міжособистісних відносин. Перший поверх і підґрунтя становлять моральні норми, які пропонують правила спільного життя. Другим поверхом слід назвати культуру поведінки, що розкриває шляхи здійснення вимог моральних законів (наприклад, поваги) і зовнішнє вираження (ввічливість, делікатність). Верхній поверх завершує естетика поведінки. Ми повинні знати, що процес спілкування немов би пронизаний естетичними емоціями: на роботі й вдома, у години дозвілля й наодинці із собою» [8].

Отже, можна стверджувати, що естетизація спілкування робить сам процес спілкування більш плідним. Саме тут здійснюється переведення в практику міжособистісного спілкування тих культурних цінностей, які має людина.

Естетичний тонус спілкування є надзвичайно важливим. Сьогодні він є не лише бажаним, але й необхідним, оскільки духовний світ сучасної людини став складним. У процесі спілкування лікарів і пацієнтів вчасно виникає й розвивається естетична потреба людини, яка по відношенню до міжособистісного спілкування є освоєнням людиною світу інших людей на основі гармонії, доцільності, гуманізму.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що всі функції людського спілкування: інформаційно-комунікативна, організація міжособистісних взаємовідносин, пізнання іншої людини, взаємовплив, естетична – виступають у єдності. І, якщо в процесі спілкування з іншими людьми виключаються будь-які його складники, то в той же час відбуваються «збої» у всьому механізмі спілкування.

Слід також особливу увагу звернути на пізнавальний інтерес, оскільки його вплив на особистість студента, на його пізнавальну діяльність є дуже

значним і є одним із провідних мотивів навчання і самовдосконалення студентів. Дієвим стимулом розвитку пізнавального інтересу є взаємна підтримка в процесі спілкування викладача й студента, емоційний тонус спільної діяльності, що стимулює пізнавальні можливості студента-медика.

Отже, можна з певним ступенем імовірності стверджувати, що в концепції педагогічного стимулювання закладено глибокий гуманістичний сенс. Формування особистості майбутнього лікаря в межах культуротворчого аспекту, здійснюється таким чином, щоб, з одного боку, спрямовувати, наставляти й спонукати його внутрішні духовні й моральні сили, а, з іншого, – послідовно, з урахуванням вікових і психічних особливостей студента, зменшувати вплив медико-педагогічних чинників, які не можна віднести до категорії стимулів (покарання, погроза, адміністративний тиск).

Концепція «педагогіки співробітництва», «педагогіки співтворчості», запропонована Є. Ільїним, В. Караковським, В. Шаталовим, М. Щетиніним знаходить реальне втілення в умовах роботи вищих медичних навчальних закладів. Дана концепція передбачає взаємну потребу й інтерес до спільної діяльності, інформаційне збагачення, посилення особистісного впливу й привабливості викладача тощо. Гарний викладач стає для студента-медика еталоном, ідеалом його майбутньої професії [10]. Такий викладач може передати стиль свого клінічного мислення, манеру й прийоми практичних дій, методи реалізації етико-деонтологічних принципів.

Як писав Д. Писарев: «У вихованні вся справа в тому, хто виховує».

К. Ушинский зазначав, що «лише особистість може виховати особистість, лише характер може сформувати характер». У зв'язку з цим дуже важливою є наявність педагогічного таланту у викладача [11].

Талант дозволяє творити вільно й інтуїтивно. У талановитого педагога сприйнятливість активна не менше, ніж віддача, і ці два феномени є взаємозалежними й взаємообумовленими. Але віддача педагогічної праці демонстративна, сприйнятливість же прихована, а іноді й не усвідомлювана повною мірою самим педагогом.

Отже, в умовах розвитку демократичного процесу педагог має чути студентів, а не просто їх слухати. Він повинен знати, розуміти й враховувати їхні інтереси, потреби й установки. Педагог більш широко й глибоко, ніж представники інших професій, повинен сприймати ритм життя, віяння часу, особливості конкретної ситуації тощо.

Література

1. Адольф В.А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя / В.А. Адольф // Педагогика. – 1998. – № 1. – С. 72-75.
2. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития. Инновационный курс / В.И. Андреев. – Книга 1. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1996. – 567 с.
3. Антонова Н.В. Личностная идентичность современного педагога и особенности его общения / Н.В. Антонова // Вопросы психологии. – 1997. – № 2. – С. 23-29.
4. Архангельский С.И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе / С.И. Архангельский. – М.: Высшая школа, 1996. – 200 с.
5. Шашенкова Е.А. Развитие творческого научного потенциала студента – первокурсника как основа качества и эффективности обучения / Е.А. Шашенкова // Труды Всероссийской научно-практической конференции «Образование для XXI века: доступность, эффективность, качество». – М., 2002. – С. 169-172.
6. Тарарышкина М.А. Формирование профессионально-личностной культуры студентов в образовательном процессе высшей медицинской школы: Дисс. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / М.А. Тарарышкина. – М., 2007. – 179 с.
7. Писклинець У.М. Розвиток технічної творчості студентів-медиків під час вивчення курсу «Медична біологічна і фізика» / У.М. Писклинець // Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. 7. – С. 150-153.
8. Кан-Калик В.А. Тренинг профессионального общения: Методические рекомендации / В.А. Кан-Калик. – М., 1990. – 32 с.
9. Углов Ф.Г. Человек среди людей: Записки врача / Ф.Г. Углов. – М.: Молодая гвардия, 1979. – 272 с.
10. Гройсман А.Л. Коллективная психотерапия / А.Л. Гройсман. – М.: Медицина, 1969. – С. 212-221.
11. Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX вв. – М.: Педагогика, 1990. – 635 с.